

„Culoarea în gravură”

RADU AURA EVELINA

Rezumat

Ca în mai toate domeniile și genurile artelor plastice, se poate constata un proces de devenire, de maturizare, de așezare și instaurare a perimetrului respectiv, între genurile artistice distincte și importante. Este și cazul gravurii, care, pornind de la nevoi imediate de reproducere și multiplicare, s-a eliberat treptat de aceste obligații și, tocmai prin dificultățile de perfecționare tehnică, inclusiv introducerea culorii între mijloacele de figurare plastică, a devenit un gen artistic distinct, cu o poziție demnă între artele plastice tradiționale. Acest din urmă aspect, al importanței asimilării culorii între mijloacele de seducție vizuală curentă dar și a principiilor de descompunere prin policromie în tipografia modernă a determinat alegerea temei pentru lucrarea de față: „Culoarea în gravură” și s-a impus ca motiv esențial în alegerea traseelor de cercetare a temei.

Este limpede că introducerea culorii în tehnicile tradiționale de gravură a tins să rezolve temele imediate și dificile ale tiparului de multiplicare, cu deziderate documentare și de figurare convingătoare. Aceste preluări au fost supuse unor tehnici din ce în ce mai rafinate și ridicate la nivelul unor tiparuri care au putut prelua incomodele sarcini de multiplicare de imagini, de corectitudini documentare, de descriptivism servil. Pe de o parte trebuie înfrântă prejudecata că gravura este și va rămâne un domeniu tributar dialogului alb-negru, dat fiind că pașii făcuți în perimetrul inițial al exercițiilor aplicative, au folosit și importat copios elemente de culoare pentru contribuția la o imagine mai

convingătoare. În egală măsură trebuie acceptată situația că nu doar gravura ci și alte genuri ale artelor vizuale, precum sculptura, fotografia sau cinematografia au tins și au cuprins atributul culorii în întregul mijloacelor lor artistice de bază. Dacă în cazul picturii prezența culorii a fost firească, legitimă, intrinsecă în toată istoria devenirii și instaurării genului, în gravură, fotografie sau cinematografie și televiziune, domenii cu componente tehnice mai ample și mai complexe, introducerea și folosirea curentă a culorii, a reprezentat un proces istoric îndelungat și laborios.

Pe de altă parte includerea prezenței culorii între modalitățile curente ale alfabetului fundamental al gravurii a reprezentat un pas uriaș, un traseu benefic pentru perfecționarea și tehnologizarea ei, spre condiția de tipar. Fără experimentele și confirmările unor imagini construite prin clișee și suprapuneri de cerneluri colorate pentru o imagine policromă, ar fost imposibil de imaginat tiparul modern al zilelor noastre. Clișeele multiple, cu culori diferite, cu descompuneri tot mai fracționate ale unor detalii ale imaginilor, care în cazul lemnului sau linoleumului, tindeau să sugereze condiția policromă a subiectului real, netezind drumul către eficientul mod de tipar prin zincografie, a tiparului înalt, modalitate care a stat pentru îndelungate decenii, în fruntea genurilor de tipar industrial. Tot astfel, gravura clasică, cu excavări realizate cu dălțița în plăci de cupru sau alamă, cu re-alizări figurative absolut de excepție între secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, vor reprezenta un teritoriu fertil pentru introducerea culorii.

Calitatea liniei gravate, cu grosimi dar și cu adâncimi variabile dar și cu abilitatea ei de a „învălu” de a „îmbrăca” forma descrisă prin trasee care urmează curbura

volumelor, avea să aducă tiparul adânc către culmi respectabile. Deloc întâmplător, domeniile pretențioase și dificile ca cel al bancnotelor, al bonurilor de tezaur sau al certificatelor de valoare sau a unor timbre sunt rezolvate prin clișee de tipar adânc. Eliberată de aceste sarcini, gravura s-a putut reapelea asupra propriilor ei virtuți artistice, integrând culoarea între elementele curente de exprimare plastică. Aceasta este una dintre ideile de forță ale lucrării de față. Vom impune și vom insista asupra ei. Scrierea este structurată pe întinderea a câtorva capitole, pe care le vom prezenta pe scurt, în cele ce urmează.

Un prim capitol se ocupă de viziunea istorică a culorii în gravură, subordonată temei tehnicilor fundamentale de incizie și imprimare: gravura în înălțime, în adâncime și a gravurii în plan, cea din urmă reprezentând o modalitate mai recentă, de punere în valoare a suprafețelor oleofile și hidrofile pe suportul unei suprafețe de calcar, tehnică ce a stat la baza tiparului offset. De la condiția de element ajutător, primitiv și stângaci la origini, la cel de ferm și plener în performanțele recente, culoarea a accesat la poziția de partener cu drepturi egale la construirea imagii plastice. Pe de o parte introducerea culorii între elementele fundamentale de limbaj în toate cele trei tipuri fundamentale de limbaj ale gravurii - tipar înalt, tipar adânc și tipar plan - a deschis un confortabil traseu către tehnologizare, către constituirea celor trei tipuri de tipar industrial, care au servit atât de profitabil temeiuri ale comunicării în societatea modernă a secolului al XX-lea. Din alt punct de vedere, pentru artiștii din domeniul gravurii, ai aceluiași secol, oportunitatea de a folosi culoarea în toate tehnicile de gravură a reprezentat opțiuni deschise spre libertate de mișcare și reprezentări plastice dezrobite de tirania dialogului alb-negru.

Un important capitol, în opinia noastră, cel de al doilea, este dedicat relației între gravura colorată și tiparul industrial. S-ar cuveni subliniat faptul că principiul policromiei, adică al amestecului de culori pe hârtia imprimată nu este o cucerire a tiparului modern ci o invenție și practică a gravurii tradiționale. Acest principiu însă s-a dovedit crucial, vital pentru tiparul industrial, o dovadă pregnantă este faptul că și în zilele noastre nici un tip de tipar nu se poate lipsi amestecul dintre patru sau șase culori, pentru realizarea reproducerilor. Tot astfel, nimeni nu și-ar putea închipui spectaculoasele performanțe ale zincografiei deceniilor trecute, în afara principiului descompunerii elementelor mari ale desenului în semne mai mici, fundamentale, capabile de a fi incizate și încerneluite.

Gravura în lemn, încă de timpuriu, a trebuit să răspundă acestor nevoi de descriere a volumelor și a umbrei sau luminii, prin semne adecvate, cu dimensiuni și sensuri variabile, apte de a sugera situația formelor în spațiu. Acest principiu al descompunerii imaginii în semne mai mici, cu suprafețe variabile, este deci tot o descoperire a gravurii de tip înalt, el a stat la baza descoperirii rasterului, o modalitate foto-mecanică de a fragmenta în puncte, mai mari sau mai mici, câmpul unei imagini cu semitonuri. Gravura tradițională a fost efectiv tiparul, timp de câteva secole bune. Cuceririle tiparului modern s-a bazat pe principii descoperite și puse în practică de gravură, înainte de a deveni esențiale pentru tehnicile moderne de imprimare. Introducerea culorii în gravură, perfecționarea hârtiilor și a cernelurilor, aducerea preselor către performanțe mai bune au însemnat pași prețioși pentru tiparul tehnologizat de mai apoi.

Capitolele al III-lea și al IV-lea străduiesc să pună în lumină legăturile tot mai

pregnante ale gravurii ca modalitate curentă de exprimare plastică cu oportunitatea de a fi utilizată ca „exercițiu pictural” de către importanți pictori, care s-au convertit și la gravură, seduși de posibilitățile încă nu deajuns de explorate ale folosirii culorii într-un domeniu atât de restrictiv, cel puțin în mentalitatea secolelor trecute. Implementarea culorii între mijloacele curente ale gravurii tradiționale, a mărit în chip remarcabil permisivitatea domeniului. Includerea culorii și folosirea principiului policromiei, deloc ușor de inventat și utilizat, au întredeschis granițele stricte ale domeniului puțin abordabil în trecut. Pictorii s-au simțit seduși de șansa unor experiențe în culoare în tehnicile gravurii, cu exemplare multiple, repetabile... Aceste exerciții picturale au întregit desigur teritoriul general de cercetare plastică al fiecărui artist, cu lucruri noi și puțin previzibile dar au și îmbogățit, în egală măsură, și portofoliul pretențios al gravurii moderne și contemporane. În această condiție privilegiată s-au aflat, ca exemplu, Chagall, Braque sau Magritte.

Studiile de caz cuprinse în aceste secțiuni ale scrierii încearcă să devină argumente convingătoare ca pledoarie pentru temă. În egală măsură, studiile de caz despre unii gravori români contemporani, cu mărturii personale, cu opinii despre rolul pătrunderii culorii în teritoriul gravurii, o dorim ca o prețioasă secțiune contributivă a scrierii. Nu în ultimul rând, exercițiile personale care fac substanța celui din urmă capitol al lucrării, reprezintă o tentativă de a-mi legitima interesul pentru o temă care a constituit și constituie încă un interes curent pentru gravura în culori.